

Tekeoğlu, Muammer; Ildırar, Mustafa

Working Paper

Küreselleşme Sürecinde Kent Ekonomileri: Gaziantep Örneği

Discussion Paper, No. 2012/87

Provided in Cooperation with:

Turkish Economic Association, Ankara

Suggested Citation: Tekeoğlu, Muammer; Ildırar, Mustafa (2012) : Küreselleşme Sürecinde Kent Ekonomileri: Gaziantep Örneği, Discussion Paper, No. 2012/87, Turkish Economic Association, Ankara

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/81586>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/87

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENT EKONOMİLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

Muammer Tekeoğlu ve Mustafa Ildırar

Bu alışma "GAZİANTEP SANAYİNDE İHRACAT, FİNANSMAN VE İSTİHDAM SORUNLARI", başlığı ile Prof. Dr. Arslan YİĞİDİM editörlüğünde hazırlanan ve 2009 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Ekim, 2012

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENT EKONOMİLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

*Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU**

*Yrd. Doç. Dr. Mustafa ILDIRAR***

ÖZET

Günümüzde yerel kalkınma politikalarının, ülkelerin makro ekonomi politikalarında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ülkeler bir yandan küresel ekonomilere entegre olabilmek, diğer taraftan ülke içinde bütünleşmeyi gerçekleştirebilmek amacına yönelik yoğun çabalar göstermektedirler. Öte yandan, 1970'li yıllardan bu yana dünya ekonomisinde gözlenen Küreselleşme olgusu, yerel kalkınma konseptinde ve politikalarında önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Yeni yerel kalkınma anlayışında yerel dinamiklerin tespiti ve harekete geçirilmesi büyük önem kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Ekonomik Kalkınma, Yığılma Ekonomileri, Dünya Kenti, Yeni Endüstriyel Bölge

URBAN ECONOMIES IN THE GLOBALIZATION PROCESS: THE CASE OF GAZİANTEP

ABSTRACT

Today it is seen that local development policies have been very important concept in macroeconomic policies of the countries. Countries spend great effort to integrate with global economy on one side and to integrate internally on the other side. On the other hand, globalization process in the world economy since 1970s has brought substantial changes about the local development concept and policies. Thus, , uncovering and activating new local dynamics have become very important in this respect.

Key Words: Local Economic Development

* Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü

** Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü

GİRİŞ

1980’li yıllarla birlikte Türkiye’nin gerek yapısal dönüşüm gerekse uluslararası piyasalara entegre olma açısından büyük ilerlemeler kaydettiği görülmekle birlikte; bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları, uygulanan çok sayıda politika ve kullanılan araçlara rağmen, önemini korumaktadır. Özellikle planlı dönemle birlikte bu farklılıkların giderilmesine yönelik çok çeşitli politikalar oluşturulup farklı araçlar kullanılsa da, istenilen hedeflere ulaşamamış ve bölgeler arası dengesizlikler varlığını sürdürmüştür.

1990’lı yıllarda yaşanan küreselleşme süreci, yerel ve bölgesel dinamikleri de etkilemiş ve bölge kavramında değişimleri beraberinde getirmiştir. Günümüzde bölgenin değişen anlamı ve artan önemi tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca kentler arası rekabet, küreselleşmenin bir sonucu olarak dikkati çekmektedir. Bu bağlamda günümüzde kentlerin küresel süreçte rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi ve yerel kalkınmanın etkin biçimde gerçekleştirilmesi için gerekli paradigmlar üzerinde tartışmaların yoğunlaştığı görülmektedir.

Küreselleşme süreçlerinin yoğun olarak yaşandığı yeni dünya düzeninde ulus devletler modern dönemlere ait anlamlarını ve fonksiyonlarını yitirmeye başlamışlardır. Önceki dönemde gelişmenin sürdürülmesini sağlayan ulus devletin artık bazı ekonomik konularda karar verici olmadığını göstermektedir. Bu nedenle ulus devletin meşrutiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan ana birim olarak yerel birimler, kentler ve bölgeler önem kazanmaktadır (Eraydın, 2001).

Bu çalışmada küreselleşme sürecinde yerel kalkınma kavramında meydana gelen değişimler özetlenmekte, bu bağlamda dünya kenti kavramı üzerinde durulmaktadır. Bu süreçte Anadolu’da hızla sanayileşen kentlerden biri olan Gaziantep’in durumu irdelenmektedir.

I- Küreselleşme ve Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı

Ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve coğrafi bir olgu olan küreselleşmenin 1980’li yıllardan itibaren hız kazandığı görülmektedir. “Toplumsal değişme, modernleşme sürecine bağlı olarak yaşanan değişimlerle şekillenmekte ve modernite döneminin sonuçlarına ilişkin tartışmalar küreselleşme kavramını gündeme getirmektedir”. Giddens’e göre küreselleşme “... geç modern dönem koşullarının yaşandığı, uzak mekanların birbirleri ile ilişkilendirildiği, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır” (Giddens, 1994:78).

Küreselleşmenin yerel kalkınma üzerindeki etkileri ülkeden ülkeye hatta ülke içindeki bölgeler arasında da değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle, küreselleşme ile yerel kalkınma arasındaki ilişkilere farklı perspektiflerden bakmak mümkündür. Birincisi; küreselleşme bir tehdit olarak değerlendirilebilir. Böylece, yerel konularda otonomiye sarsan, bu sürece direnen yerel ya da bölgesel aktörleri etkileyen önemli bir unsurdur. Buna göre yerel kalkınma, uluslar arası koşullar değişmediği sürece imkansız olarak değerlendirilebilir. İkincisi; yerel koşullar küreselleşme tehdidi ile başa çıkmada bir alternatif olarak görülebilir. Bu, yerel aktörlere kendi güçlerini yeniden kazanma imkanı tanıyan anti-küresel bir değişim çeşididir. Bu bakış açısı, küreselleşmeye politik ve kültürel açıdan direnme cesareti vermektedir. Birinci yaklaşımın aksine, bu yaklaşımda yerel aktörler küresel hakimiyete karşı sorumluluk yüklendiklerinden dolayı önemli rol oynarlar. Bununla birlikte her iki görüşte küreselleşmeyi bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Üçüncüsü; küreselleşmenin yerel kalkınmayı destekleyecek şekilde karşılanması ve bu süreçten istifade edilmesi gereken bir fırsat ve bir tehdit olduğunu kabul eder, yerelleşme ve küreselleşme arasında bir ilişki ve bağlantı kurmaya çalışır. Küreselleşme ile yerel kalkınma arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi, bu noktada önemlidir. Dünya piyasası ürünleri ve tüketimi çeşitlendirmekte ve farklılaştırmaktadır. Bu şekilde, dünya piyasalarında rekabet edebilecek ürünlere kalite, değer ve yüksek nitelik kazandırdığından yerel düzeyde üretilen ürünler oldukça değerli hale gelmektedir (Çetin, 2007; 156-157).

Diğer taraftan küreselleşme, bölgeler için bir gelişme imkanı sunar. Şöyle ki; bazı bölgeler için küreselleşme; teknoloji sermaye ve uluslararası piyasalar gibi kaynaklara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bu durum, içsel kaynakların gelişmesi ve artışı nedeniyle önem arz etmektedir. Bu gerçekleştiğinde küreselleşme stratejik yeteneklere sahip bölgeler için fırsatlar penceresi olabilir. Casanova’ya göre de, küreselleşme dünya entegrasyonu ve ekonomik sınırların kalkması, yerel kalkınma projelerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesi için uygun bir çevre

oluşturabilmektedir.(Casanova, 2004:26). Yerel kimliğin elde edilmesi, farklı bölgelerde işleyen sosyal savunma mekanizmaları gibi fonksiyon görebilir. Belirli yerel kalkınma inisiyatiflerinin 1980'li yıllarda pratik olarak popülaritesi azalan kalkınma stratejilerine olan ilgiyi yeniden ortaya çıkarması tesadüfi değildir. Bu bağlamda, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının ön plana çıkmasında çok farklı gelişmelerin rol oynadığı söylenebilir. Yerel ekonomik kalkınma kendi deneyimlerinden esinlendiği için bu durum, genel kabul görmüş bir tanımlamanın yapılmasına imkan vermemektedir. Bu nedenle, yerel ekonomik kalkınma olgusunu, oldukça farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. İLO'ya göre, yerel ekonomik kalkınma; yerel kaynakları ve rekabet avantajını kullanarak belirli bir bölgede kamu ve özel sektör aktörleri arasında ortaklık ve işbirliği faaliyetlerini destekleyen, genel bir kalkınma stratejisinin ortak bir şekilde oluşumu ve uygulamasına imkan tanıyan, uygun bir iş ortamının yaratılması ve ekonomik aktivitelerin desteklenmesi gibi hedefleri olan katılımcı bir kalkınma sürecidir

İLO'nun yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı şu özellikleri bünyesinde toplar: sosyal dialog ve katılımı gerektirmesi, çeşitli alan ve mekanlara dayalı olması, yerel kaynakların mobilizasyonu ve rekabet avantajlarını gerekli kılması, yerel olarak kendine özgü olması ve yerel bazda yönetilmeleridir. (ILO, 2004:45). Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede standart bazı politika ve stratejileri benimseyen geleneksel yukarıdan-aşağıya kalkınma yaklaşımlarının başarısız olmasının arkasında pek çok neden vardır (Çetin, 2007; 156-157). Aşağıdaki "Tablo 1", yerel ekonomik kalkınma ile yukarıdan-aşağıya kalkınma yaklaşımları arasındaki önemli farklılıkları göstermesi açısından ilginçtir!

Tablo 1. Geleneksel Yukarıdan-Aşağıya Kalkınma İle Aşağıdan-Yukarıya Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar

Geleneksel Kalkınma	Yerel Ekonomik Kalkınma
1) Yöre ve bölgelerle ilgili kararlar merkezde alınır	1) Kalkınma tüm alansal düzeylerde aşağıdan (yerelden) alınan inisiyatifler ile gerçekleşir
2) Merkezi yönetim ile idare edilir.	2) Tek merkezden yönetilmez, yönetim katmanları arasında dikey işbirliği, kamu ve özel kesim arasında yatay işbirliği söz konusudur.
3) Kalkınmada sektörel yaklaşım geçerlidir.	3) Kalkınmada alansal yaklaşım (yerelleşme, çevre gibi) geçerlidir.
4) Diğer ekonomik aktiviteleri destekleyecek şekilde büyük endüstriyel projeler desteklenir.	4) Yerel ekonomik sistemin değişen ekonomik çevreye uyumunu sağlayabilmek için her bir yörenin kalkınma potansiyelinden azami istifade sağlanır.
5) Ekonomik aktiviteleri çekebilmek için finansal teşvikler uygulanır.	5) Ekonomik aktivitelerin gelişmesi için temel bazı koşullar gerçekleştirilmeye çalışılır.

Kaynak: Rodriguez-Pose, 2001, Akt: Çetin, M (2007)

Tablo:1'den görüldüğü üzere, birincisi; geleneksel kalkınma yaklaşımları yerel aktörleri dikkate almayan merkezi planlamacıları ve kalkınma kurumları tarafından oluşturulup uygulanırken, yerel ekonomik kalkınma uygulamaları ise her bir yöre/bölgenin rekabetçi avantajlarını ve ekonomik potansiyelini kullanarak tüm alansal düzeylerde kalkınmanın desteklenmesini savunur (Casanova, 2004:32). İkincisi; nerede ve nasıl alındığının bir sonucu olarak geleneksel kalkınma politikaları, bakanlar kurulu ya da merkezi kurumları tarafından genel çerçevede belirlenir, uygulanır ve yönetilir. Aksine, yerel aktörlerin katılımını ön planda tutan yerel ekonomik kalkınma stratejileri, tüm aktörler arasında büyük ölçüde yatay ve dikey koordinasyonu ve işbirliğini gerektirir. Üçüncüsü; geleneksel

politikalar, sektörel bir uygulama içerisinde. Yerel ekonomik kalkınma ise, ekonomik kalkınma aracı olarak bölgesel bir yaklaşım sergilerler. Her bir bölgenin ekonomik, sosyal ve kurumsal koşulları ve yerel ekonomik potansiyelin belirlenmesi kalkınma stratejisinin temelini teşkil eder. Dördüncü fark; çoğu geleneksel kalkınma politikasının sektörel yaklaşımları, büyük endüstriyel projeleri gerçekleştirmeye yöneliktir. Son olarak; geleneksel politikalar yatırımları çekebilmek için finansal destekler ve teşvikler üzerinde dururken, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımları bu çeşit girişimlerden kaçınmaya, geleceğe yönelik olarak ekonomik faaliyetleri geliştirmek için temel koşulları geliştirmeye çalışır (Rodriguez-Pose, 2001, Akt: Çetin,2007:157).

II- Küresel Ekonomik Sistemin Temeli Olarak Kentler

Bilindiği üzere, küreselleşmenin zaman ve mekan algılamalarındaki değişiminin bir diğer boyutu da kentler de yaşanmaktadır. Bir görüşe göre küreselleşme ulus devlet kavramının tamamen önemini yitirmesine neden olmuştur. Önceki dönemde gelişmenin sürdürülmesinde aktif rol oynayan devletin, günümüzde bazı ekonomik kararlarda artık karar verici olmadığı ve ulus devletleri kapsayan dünya ekonomisine yönelik mevcut düzenlemelerin de sınırlı olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle, ulus devletin meşrutiyeti sorgulanırken, ekonomik açıdan yerel birimler, kentler ve bölgeler ön plana çıkmaya başlamışlardır (Eraydın, 2001:368-370). Küreselleşme sürecinin ivme kazandığı günümüzde artık kentler ve bölgeler, ekonomik kalkınmanın motoru olarak algılanmaktadır. Bu süreçte kentler, küresel sermayeyi çekebilmek için bir yandan alt yapı eksikliklerini giderme diğer yandan da kente özgü yerel özelliklerini ve değerlerini ön plana çıkarmaya çalışırken pozitif anlamda farklılıklarını da vurgulamaktadırlar. Bu ise, küreselleşmenin bir diğer yönü olan yerelin tanınması ve kabulünü içeren yerelleşme konseptini ön plana çıkarmaktadır.

Ulus devletlerin görece olarak önemini kaybettikleri ve bu bağlamda kentlerin ve bölgelerin ön plana çıktıkları şeklindeki bir savın tüm mekan ve zamanlarda geçerli olduğunu öne sürmek doğru değildir. Şöyle ki; çok hızlı değişimlerin yaşandığı günümüz dünyasında küreselleşme her zaman ve her yerde gerçekleşebilecek bir olgu değildir. Bu süreçte yer edinebilmek için bölge ya da kentlerin çeşitli girişimlerde bulunmaları gerçeği yadsınamaz. Küreselleşme sürecinde bazı bölge ve kentlerin diğerlerinden göreceli olarak ön plana çıktığı bazılarının ise geçmişten gelen cazibesini yitirip geri kalmışlığa itildiği görülmektedir. Ulus devlet sınırlarının önemini kaybettiği küreselleşme sürecinde bazı kentlerin konumlarının değiştiği ve bu nedenle önemlerini kaybederek gerileme gösterdikleri, bu sürece uyum sağlayamayan kentlerin küresel ilişkiler ağında yer edinemedikleri ve dolayısıyla ortaya çıkan refah artışından pay alamadıkları görülmektedir. Bu süreçten dışlanmamak ve ortaya çıkan refah artışından pay alabilmek için kentlerin bir yarış halinde oldukları görülmektedir. Başka bir ifadeyle günümüzde “**yarışan kentler**” kavramı ön plana çıkmıştır. Aslında yarış halinde olan kentler ve bölgeler değil, kent ve bölgelerde konuşlanmış olan birey ve firmalardır. Bu nedenle kent ve bölgeleri oluşturan aktörlerin ortak bir strateji ve sinerji yaratabilecek ortamı sağlayabilecek mekanizmalara ihtiyaçları vardır (Eraydın, 2001:371).

Bununla birlikte söz konusu ortamı yaratan her kentin de bu yarışta başarılı olacağını iddia etmek söz konusu değildir. Bu kentlerden hangilerinin başarılı olacağı; kentlerde yaşayan mülki idarenin, yöneticilerin, sermaye sahiplerinin, sivil toplum örgütlerinin ve kentlerde yaşayan bireylerin ve nihayet merkezi idarenin sergileyecekleri işbirliğine bağlı olacaktır (Karakurt, 2003:61).

Dünya üzerinde en geniş alanlarda etkili olan kentler “**dünya kenti**” olarak adlandırılmaktadır. İlk olarak Friedman tarafından kullanılan dünya kenti kavramında dünya ekonomisine eklenme biçimi ve bu süreçteki mekansal fonksiyonların o kentte oluşan yapısal değişiklikleri de etkilediği ve bu değişikliklerin dünya üzerindeki diğer kentler arasındaki hiyerarşik ilişkileri biçimlendirdiği görülmektedir. Herhangi bir kentin söz konusu hiyerarşik sistemde yer alabilmesi ve küresel kent ya da dünya kenti olabilmesi için temel kriterler aşağıda sıralandığı gibidir (Karakurt, 2003:61):

- 1) Sermayenin ve üretimin kontrol edildiği merkez olmaları,
- 2) Üretime ilişkin buluş ve teknolojilerin geliştirildiği merkez olmaları,
- 3) Bilgi akış sisteminde uzmanlaşmış organizasyonel yapıya sahip merkez olmaları,

4) İmalat sektörünün önemli bir kısmının desantralize edildiği, onun yerini dünya ölçeğinde iş yapan firmaların, dünya ekonomisine etki eden borsaların, haberleşme, emlak, pazarlama ve sigorta şirketlerinin aldığı merkezler olmaları,

5) Finans kurumlarının, uluslararası organizasyonların, önemli üretim faaliyetlerinin ve çok uluslu şirketlerin yönetim birimlerinin yoğunlaştığı merkezler olmaları,

6) Ulaşım açısından önemli üstünlüklere sahip merkezler olmaları,

7) Bütünsel kapitalist güç ilişkilerinin ve buna bağlı olarak ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin kontrol edildiği merkezler olmalarıdır.

Küreselleşme sürecinde yukarıdaki kriterler bir kentin dünya kenti olma anlamında olmazsa olmaz koşulları olarak değerlendirildiğinde, bu kriterlerin ekonomik bir yansıması olarak kentte yaratılan katma değer dikkate alınabilir. Bu anlamda kentlerin gerçekleştirdiği Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyüklükleri önem arz etmektedir.

Tablo 2. Bazı Dünya Kentlerinin GSYİH Değerleri (2005 ve 2020)

2005 Sıralaması (2020 Sıralaması)	Kent	Satın Alma Gücü paritesine Göre 2005 gerçekleşen ve 2020 de tahmini GSYİH (Milyar ABD \$)	2005Sıralaması (2020 Tahmini Sıralaması)	Kent	Satın Alma Gücü paritesine Göre 2005 de gerçekleşen ve 2020 de tahmini GSYİH (Milyar ABD
1(1)	Tokyo	1191/1602	22(26)	Detroit	203/287
2(2)	New York	1133/1561	23(25)	Madrid	188/299
3(3)	Los Angeles	639/886	24(26)	Seattle	186/269
4(5)	Chicago	460/645	25(23)	Moskova	181/325
5(6)	Paris	460/611	26(32)	Sidney	172/256
6(4)	Londra	452/708	27(35)	Pheonix	156/228
7(9)	Osaka/Kobe	341/430	28(37)	Minneapolis	155/224
8(7)	Mexico city	315/608	29(39)	San Diego	153/220
9(8)	Philadelphia	312/440	30(31)	RiodeJenerio	141/256
10 (10)	Washington	299/426	31(42)	Barselona	140/201
11 (12)	Boston	290/413	32 (16)	Şangay	139/360
12(15)	Dallas	268/384	33(43)	Melbourne	135/200
13(11)	BuenosAires	245/416	34(27)	İSTANBUL	133/287
14(14)	Hong Kong	244/407	35(44)	Denver	130/190
15(19)	San Frans.	242/346	36(40)	Singapur	129/218
16(18)	Atlanta	236/347	37(24)	Bombay	126/300
17(20)	Houston	235/339	38(45)	Roma	123/187
18(21)	Miami	231/331	39(47)	Montreal	120/180
19(13)	Sao Paulo	225/411	40(48)	Milano	115/174
20(17)	Seul	218/349	94 (87)	ANKARA	42/87
21(22)	Toronto	209/327	117 (114)	İZMİR	31/62

Kaynak: PricewaterhouseCoopers UK Economic Outlook March 2007 verilerinden tarafımızca derlenmiştir.

PricewaterhouseCoopers (PWC)'in "**Dünyada En Büyük Kent Ekonomileri Hangileri ve 2020 Yılında Nasıl Değişecek**" başlıklı Mart 2007 tarihli raporundaki verilere göre, Tokyo ve New York'u, 639 milyar dolarla ABD şehirleri Los Angeles, 460 milyar dolarla Chicago, 460 milyar dolarla Fransa'nın başkenti Paris, 452 milyar dolarla İngiltere'nin başkenti Londra, 341 milyar dolarla Japonya'nın ikinci büyük şehri Osaka/Kobe, 315 milyar dolarla Meksika'nın başkenti Mexico City, 312 milyar dolarla ABD'nin Philadelphia, 299 milyar dolarla ABD'nin başkenti Washington DC izlemektedir.

Ayrıca, "Tablo 2"den görüldüğü üzere halen "dünya kenti" listesinde ABD kentlerinin hakimiyeti dikkati çekmektedir. 2005 yılında en fazla katma değer yaratan ilk 25 dünya kenti arasında ABD'nin onüç kenti bulunmaktadır. Rapora göre ilk 100'e ise ABD'den yirmi üç , Brezilya'dan beş, İngiltere, İtalya, Çin ve Hindistan'dan dört, Japonya, Almanya, Kanada, Meksika'dan üç, Fransa, Rusya ve Türkiye'den ise İstanbul ve Ankara olmak üzere iki kentin girdiği görülmektedir.

III- Türkiye’de Yeni Sanayi Odakları ya da Kalkınmanın Yeni Alanları

1970’li yılların sonlarında meydana gelen gelişmeler, küreselleşme süreci ile birlikte ulusal ekonomilerde büyük değişiklikler yaratırken, mekansal yapılarda da önemli dönüşümlere neden olagelmıştır. Bu bağlamda, 1980’li yıllarda meydana gelen ulusal makro politikadaki değişikliklerin, diğer ülkelerde olduğu kadar, Türkiye’de de mekansal yapılarda ve endüstrinin coğrafik dağılımında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir.

1970’li yıllar ile birlikte, bir taraftan gelişmiş sanayi ülkelerindeki geleneksel sanayi bölgeleri olarak nitelenen mekanlarda durgunluk ve gerileme süreci yaşanırken, diğer taraftan aynı ülkelerin nispeten az gelişmiş olarak nitelendirilebilecek bölgelerinde ise ekonomik hareketlilik gözlenmiştir. Büyük ölçüde; öz kaynak, yerel girişimcilik özellikleri, esnek üretim teknolojileri ve ilişkileri, dayanışma, güven ve örgütlenme kapasitesi gibi (içselleştirilmiş) faktörlere dayalı olarak geliştirilen bu tür politikalar “Yeni /Yerel Sanayi Odakları ya da Yeni Endüstriyel Bölgeler” olarak tanımlanmaktadır.

Sanayi Odağı (Endüstriyel Bölge) olgusunun tanımlanmasında kullanılan ölçütler ise şu şekilde sıralanmaktadır (Küçüker, 2001:40-45):

- 1) Herhangi bir endüstriyel merkezin ard-bölgesi (hinterlandı) olmaması; böylece çevreselleşen girişimci ve sermaye yerine kendi girişimcisi ve öz kaynaklarını kullanmaları,
- 2) GSYİH, nüfus ve sanayi göstergeleri açısından başarılı bir büyüme performansı göstermeleri,
- 3) Sektörel uzmanlaşma,
- 4) Egemen firma organizasyonu olarak KOBİ’lerin varlığı.

IV. Yeni Sanayi Odağı Olarak Gaziantep

Türkiye’de geleneksel endüstriyel alanlar ve metropoliten nitelik kazanan alanlar ile bunların hinterlandları olan alanlardan farklı olarak 1980’li yıllardan sonra başta Gaziantep, Denizli, Konya, Kayseri, K. Maraş gibi küçük ve orta büyüklükteki bazı kentlerde gerçekleşen sanayileşme çeşidi büyük oranda yerel içsel dinamiklere bağlı ve sektörel uzmanlaşma temelinde gelişen ve yeni sanayi odakları olarak nitelendirilen kentler dikkati çekmektedir

Türkiye’de 1980 sonrası oluşmaya başlayan yeni sanayi odaklarının içinde yer alan kentlerin gerek ekonomik performansları gerekse deneyimlerinin açıklanmasına yönelik olarak tek bir modelin geliştirilmesi zordur. **Denizli** ve **Gaziantep** bu konuda özgün modeller olarak ortaya çıkarken, diğer kentler bu iki uç modelin arasında yer almaktadır. Denizli başlangıçta çevresindeki illere göre daha az gelişmiş bir düzeyde olmasına rağmen, sektör-ürün bazında uzmanlaşarak dış pazarlara yönelik bir büyüme modeli olarak ele alınmaktadır. Gaziantep ise tarihsel olarak bölge içi fonksiyonları ve konumu açısından çevresindeki az gelişmiş kentlere göre daha gelişmiş olan geleneksel bir bölgesel merkezin, dışa açık ve çok sektörlü bir kentsel gelişme modeli olarak dikkati çekmektedir. Bu iki uç model arasında da diğer kentlerin gelişim örnekleri yer almaktadır (Küçüker, 2001:52).

Gaziantep’i çevresindeki az gelişmiş kentlere göre daha gelişmiş bir kent haline getiren stratejik avantajları şu şekilde sıralamak mümkündür (Gaziantep Ticaret Odası, Medyaantep, 2009):

- GAP’ bölgesinin en büyük sanayi ve ticaret merkezi olması
- 4 adet Organize Sanayi Bölgesinin bulunması
- Altyapısı ve sanayisi gelişmiş, aynı zamanda kalifiye eleman birikimi olması
- Serbest bölge bulunması
- Coğrafi olarak Ortadoğu pazarına yakınlığı
- Gerek havaalanının bulunması gerekse Adana, Mersin ve İskenderun bölgelerine otoyol bağlantısının bulunması
- Yerleşik köklü bir ticaret kültürü ve altyapısının bulunması

- Dış ticaret yapan firmaların ve yabancı yatırımcıların ihtiyaç duyduğu, bankacılık, gümrükleme, lojistik, depolama, müteahhitlik, iletişim, ulaşım, konaklama vb. birçok hizmet dallarında önemli bir altyapıya sahip olup, bu sektörlerde faaliyet gösteren yerel, ulusal ve uluslar arası çok sayıda firmanın bulunması,

- G. antep'te Serbest bölge bulunması.

- Gaziantep ilinin Suriye sınırında Ortadoğu pazarlarına yönelik bir Sınır Ticaret Merkezi'nin kurulmasının planlanması

- Mersin ve İskenderun Limanların'dan gelen ürünlerin Irak'a sevkinde önemli bir lojistik merkezi konumunda olması.

- Bütün bu avantajların yanı sıra Gaziantep, tarihin en eski medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olmasının getirdiği avantajlar ile önemli bir turizm potansiyeline de sahiptir.

Gaziantep yukarıda sayılan stratejik avantajları sayesinde gerek kendi bölgesinde gerekse ülke düzeyinde önemli bir konuma sahiptir. Sahip olduğu bu avantajları bugüne kadar en iyi şekilde kullanan Gaziantep'in kentlerarası rekabet düzeyi açısından da de önemli noktaya geldiği görülmektedir.

Bölgesel rekabetçilik düzeyi belirleme çalışmalarından hareketle, Alkin, Bulu ve Kaya tarafından yapılan bir çalışmada il düzeyinde yayımlanan veriler dikkate alınarak iller arası rekabet endeksi hesaplanmıştır. Bu endekste dört ana değişken kullanılmıştır (Alkin, Bulu ve Kaya,2007:224-225).

Şekil 1. Kentlerin Rekabet Edebilirlik Endeksi Haritası

Kaynak: Alkin, K., Bulu, M., Kaya, H. (2007)

Çalışmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir: İstanbul en rekabetçi il olurken, onu sırasıyla Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli ve Kayseri izlemektedir. En rekabetçi ilk on il içinde sırasıyla; Adana, Gaziantep, Konya ve Denizli yer almaktadır. Rekabet gücü en düşük ilk beş il ise; Ardahan, Hakkari, Iğdır, Gümüşhane ve Bayburt illeri olarak sıralanmaktadır.

İstanbul'dan sonra endeks değerinin çok hızlı bir şekilde düştüğü görülmektedir. İstanbul'un endeks değeri 90.5 olurken bu değer ikinci olan ilde 60'a beşinci olan ilde ise 51'e düşmüştür. Endeks değeri **Gaziantep'te** 36,5 olarak hesaplanmış ve Gaziantep bu endeks değeri ile 81 il arasında 8. sırada yer almıştır (Alkin, Bulu ve Kaya,2007:230-235).

Ekonomik aktivitede ağırlığın ticaret, sanayi ve ulaştırma arasında paylaştığı Gaziantep'te tarım sektörü de diğer önemli gelir kaynakları arasında görülmektedir. Gaziantep'te sanayinin büyük kısmını tekstil ve gıda sektöründe faaliyet gösteren firmalar oluşturmaktadır. Bölgenin tekstil merkezi konumunda olan Gaziantep'te pamuk ipliği üretimi ile pamuk çırçırılama faaliyetini halı ve battaniye üretimi ile sentetik örgü ve konfeksiyon üretimi izlemektedir. Akrilik ve jüt ipliği ile dokuma, pamuklu dokuma diğer öne çıkan üretim alanlarıdır. Gıda sanayinde ise; un, irmik, makarna ve unlu mamuller, hububat ve bakliyat üretimi ağırlıklıdır. Diğer önemli üretim alanı kimya sanayinde, plastik, ayakkabı ve plastik eşya üretimi öne çıkmaktadır. Metal sanayi, otomotiv yan sanayi, inşaat ve kağıt-

orman ürünleri sanayinde faaliyet gösteren şirketler kentin sanayi yapısı ve çeşitliliğini güçlendirmektedir

Türkiye'nin toplam üretiminin yaklaşık %5'inin gerçekleştirildiği Gaziantep'te tekstil, yiyecek, kimya, plastik, ve makine, sektörleri, gelişmiş sektörler olarak dikkati çekmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki "Tablo 3"te bazı sektörlerde Türkiye'nin üretim kapasitesi içerisinde Gaziantep'in payı gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'nin Toplam Üretim Kapasitesi'nde Gaziantep'in Payı

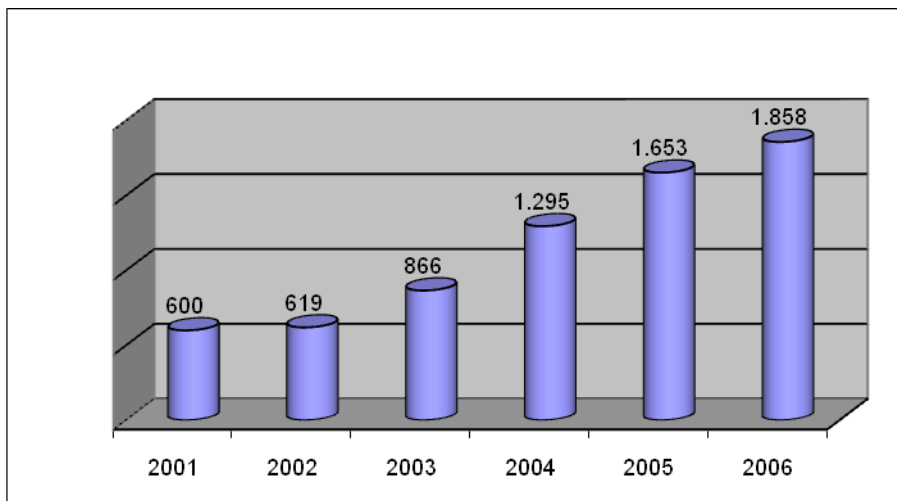
Sektör	Toplam Üretim Kapasitesinde Gaziantep'in Payı (%)
Dokuma Olmayan Kumaş	95
Makine-Dokuma Halı	82
Antep fıstığı İşleme	75
PP Çuval ve Torba	60
Akrilik, Sentetik, Polyester, PP İplik	45
Mercimek, İrmik, Bulgur, Bisküvi, Şeker, Un	30
Örme Eşyalar-giyim-Battaniye, Ev Tekstili	10
Bitkisel Yağ	10
Çocuk Bezi	10
PVC-İnşaat Malzemeleri	10

Kaynak: www.gto.org.tr

2006 yılı verilerine göre Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımı incelendiğinde; %43 ile tekstil başı çekerken, yiyecek %23 ile ikinci, bunları sırasıyla %16 ile plastik,%9 ile boya,13 ile temizlik ve hijyen malzemesi üreten firmaların izlediği görülmektedir. www.gto.org.tr (12.08.2008)

823 firma tarafından 139 ülkeye ihracat yapan Gaziantep, Türkiye ihracatının yaklaşık %2.2' sini gerçekleştirmektedir. 2001'de 600 milyon ABD \$ olan ihracat 2006 yılında yaklaşık 1.85 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. İhraç edilen ürünlerin başında sırasıyla makine-dokuma halı, akrilik-sentetik-pp iplik, kimyasal ürünler çimento-inşaat malzemeleri, dokuma kumaş, hazır giyim, bitkisel yağlar vb. gelmektedir.

Şekil 2. Gaziantep İlinin Yıllar İtibariyle İhracat Rakamları (2001-2006) (Milyon\$)

Kaynak: www.gto.org.tr (12.08.2008)

2007 yılının ilk dokuz ayında neredeyse 2006 yılına yakın düzeyde (1,724 milyar Dolarlık) ihracat gerçekleştirilmiştir. 2006 yılının ilk 9 aylık ihracat rakamları ile karşılaştırıldığında yaklaşık %20'lik bir artış gerçekleştirilmiştir. Gaziantep'ten gerçekleştirilen ihracatın ülkelere göre dağılımı incelendiğinde ise; ihracatın %26'sının Ortadoğu ülkelerine,%25'inin Avrupa Birliği Ülkelerine, %13'ünün Diğer Avrupa Ülkelerine, %8'inin Türk Cumhuriyetlerine, %6'sının Amerika'ya, %4'ünün Afrika, %2'sinin ise Asya ve diğer Okyanusya Ülkelerine ve nihayet %16'sının diğer ülkelere gerçekleştirildiği görülmektedir.

2006 yılında gerçekleştirilen ihracatın yaklaşık 455 milyon Dolar tutarındaki bölümü makine ve dokuma halıdan, 283,3 milyon \$ 'ı akrilik-sentetik-pp iplik ihracatından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra sırasıyla kimyasal ürünler (212.2 milyon \$), çimento ve inşaat malzemeleri (127.9 milyon \$), dokuma kumaş (123,1 milyon \$) ve hazır giyim ürünleri (119 milyon \$) ihracatının geldiği görülmektedir. Bunu 104.6 milyon \$ ile bitkisel yağ ve 104.5 milyon \$ ile bisküvi-şeker ve çikolata ihracı izlemiştir.

Her bölgenin kendine özgü nitelikleri gereğince her sektörde yatırım yapması ve uzmanlaşması olanaksızdır. Bu nedenle kentlerin ekonomik açıdan verimli yatırım alanları farklılık göstermektedir. Gaziantep'in gerek kentin geçmişten günümüze yapmış olduğu birikimi gerekse sosyo-ekonomik ve coğrafik-iklim yapısı dikkate alındığında aşağıda belirtilen sektörlerde yatırım yapılması daha karlı olacaktır. Bu nedenle bu alanlarda faaliyet gösteren/gösterecek girişimcilerin desteklenmesi kentin yaratacağı katma değer ve buna paralel olarak refah artışı üzerinde önemli etkileri olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla çok çeşitli sektörlerde yatırım yapmak yerine birkaç sektörde uzmanlaşmak ve bu alanlarda yığılmaları (agglomeration) gerçekleştirmek gerekmektedir. Aşağıda yer alan "Tablo 4"te, GAP Girişimcilik Destekleme Merkezleri'nin bir çalışmasına göre Gaziantep için uygun yatırım alanları özetlenmektedir.

Tablo 4. Gaziantep İçin Uygun Yatırım Alanları

Bitkisel Üretim	Hayvancılık	Madencilik, Enerji ve Plastik	Tekstil ve Gıda	Diğer
Sert Buğday	Süt işleme	Hazır beton	Makarna	Otomotiv yan sanayi
Renkli Pamuk	Arıcılık ve bal üretimi	Boya	Bisküvi ve Gofret	Tarım ilaçları
Seracılık	Tiftik keçi yetiştiriciliği	PVC kapı ve pencere	Reçel ve marmelat	Veteriner İlaçları
Bağ-Bahçe Yatırımları	Et besiciliği	Lastik kaplama	Dondurulmuş sebze ve meyve	Prefabrik Yapı Elemanları
Meyve Sebze Yetiştiriciliği	Süt hayvancılığı	Fosfat Ocak İşletmeciliği	Susam yağı, tahin, helva ve pekmez	Bakliyat Eleme ve Paketleme
Kültür mantar	Et tavukçuluğu	Rüzgar enerjisi yatırımları	Örme eşya	Oluklu mukavva
Damızlık tohum	Hindi yetiştiriciliği	Güneş kolektörü üretim tesisi	Hazır giyim	Güneş Kolektörü
	Devekuşu yetiştiriciliği	PVC profil doğrama	Pamuklu dokuma, çorap	
	Yumurta tavukçuluğu	Plastik eşya ve ambalaj malzemesi	Makine imalatı iplik	

Kaynak: Güneydoğu Anadolu Yatırım Rehberi, GAP Girişimcilik Destekleme Merkezleri

SONUÇ

Küreselleşme sürecinin yerel dinamiklerini ortaya çıkardığı bir dönemi yaşamaktayız. Uluslararası rekabet yerini, kentlerin rekabetine; ulusların karşılaştırmalı üstünlüğüne dayalı iktisat politikalarının yerini kentlerin karşılaştırmalı üstünlüğüne bıraktığımızı görmekteyiz. Bu süreçte; insiyatif kullanabilen,

etkin politikalar belirleyebilen ve küresel gelişmeleri doğru okuyabilen kentler ön plana çıkar ve gelişmenin pozitif dışsallıklarından faydalanırken diğer kentlerin ise çöküş içerisine gireceği yadsınmaz bir gerçekliktir. Kentler bu süreçten geçerken vizyonlarını ve bu bağlamda stratejilerini, kendine özgü belirlemelidirler. Dolayısıyla her kent için o kente özgü bir şekilde farklı gelişme stratejileri geliştirmelidir. Nitekim kentlerin gelişiminde gerek coğrafik ve demografik gerekse kültürel ve sosyal yaşamına kadar çok geniş bir alanda bir çok unsur etki etmektedir. Vizyon, gelecekte ulaşılmak istenen hedef olduğuna göre, kentlere düşen görev “gelecekte ne olmak istedikleri” sorusuna yanıt ararken, rasyonel olmaları gerekmektedir. Örneğin sanayinin gelişimi için gerekli koşullara sahip olmayan bir kentin, kendisine “sanayi kenti” olmayı hedeflemesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Bu gerçeklikten hareketle, Türkiye’de kentlerin gelişme planları hazırlanırken, güçlü-zayıf yönlerinin gerçekçi tespiti, mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu ve dolayısıyla uzmanlaşabileceği sektör/ sektörler odaklı, yatırım çekmenin yanı sıra kendi içsel dinamiklerini harekete geçiren, girişimciliği destekleyen stratejileri belirleme zorunluluğu önem arz etmektedir.

Gaziantep’in geçmişten günümüze sahip olduğu birikimleri ve sergilediği ekonomik performans ile bir “sanayi kenti” olma yolunda önemli aşamalar kaydettiği görülmektedir. Sanayi kenti olma yolunda hızla ilerleyen kentin bir dünya kenti olması kısa ve orta vadede olası görülmesi de uzun vadede böyle bir hedefin belirlenmesi de hayal olarak değerlendirilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Alkin, K., Bulu, M., Kaya, H. (2007)-“İller Arası Rekabet Endeksi: Türkiye’deki İllerin Rekabetçilik Seviyelerinin Göreceli Olarak Ölçülebilmesi İçin Bir Yaklaşım, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6 Sayı:11, s.221-235
- Casanova, F. (2004)-Local Economic Development, Productive Networks and Training: Alternative Approaches to Training and Work For Young People, ILO.
- Çetin, M. (2007)-“Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:14, Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Manisa
- Eraydın, A. (2001)-“Küreselleşme-Yerelleşme ve İşlevleri Farklılaşan Kentler”,Prof. Dr. Cevat Geray’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayını, No:25,363-392, Ankara.
- Giddens, A. (1994)-The Transformation of Intimacy, Oxford: Basil Blacwell
- ILO (2004)-Social Dimension of Globalization, Summary of ILO Report:A Fair Globalization: Creating Opportunities, for all, World Commission on the Social Dimension of Globalization, Genova, ILO.
- Karakurt, E. (2003)-“Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekanı Okumak”,<http://www.iibf.ogu.edu.tr/kongre> (22.08.2009)
- Küçüker, C. (2001)-“Türkiye’de Kentsel Ekonomik Gelişmeler”, Türkiye Ekonomisi Sektörel Analizi;Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, İmaj Yayınevi, Ekim 2001,Ankara.
- PWC (2007)- “Which are the largest city economies in the world and how might this change by 2020?” Pricewaterhouse Coopers UK Economic Outlook March 2007
- Pose, A.R. (2001)-“The role of ILO implementing local economic development strategies in a globalized world”, Working Papers, Department of Geography and Environment LSE